
Науменко С. М., Кірішева О. М.

Національна наукова медична бібліотека України (м. Київ, Україна)

НАУКОВІ МЕДИЧНІ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ СВІТІ

Розглядається діяльність наукових медичних бібліотек України в сучасних умовах, пошук шляхів подолання викликів, які постали перед суспільством. Окреслено перспективи виходу з кризи та досвід роботи бібліотек в сучасному цифровому середовищі.

Ключові слова: наукові медичні бібліотеки; цифрові інформаційні технології

Naumenko S. M., Kirisheva O. M.

National Scientific Medical Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

SCIENTIFIC MEDICAL LIBRARIES OF UKRAINE IN THE MODERN DIGITAL WORLD

The article considers the activity of scientific medical libraries of Ukraine in modern conditions, the search for ways to overcome the challenges facing society. Prospects for overcoming the crisis and the experience of libraries in the modern digital environment are outlined.

Keywords: scientific medical libraries; digital information technologies

Бурхливий розвиток інформаційних технологій поставив перед бібліотечним середовищем серйозні виклики. З інтенсивним впровадженням у повсякденне життя цифрових технологій виникла необхідність здійснювати свою роботу на рівні світових вимог. Працівники медичних бібліотек активно впроваджують інформаційні технології в усі сфери своєї діяльності, адже повноцінне інформаційне забезпечення медичної освіти, науки та практичної охорони здоров'я неможливе без володіння сучасними технологіями.

Наразі мережа медичних бібліотек складається з бібліотек різних рівнів. До неї, крім наукових бібліотек вищих медичних навчальних закладів, входять бібліотеки науково-дослідних установ Національної академії медичних наук України та Міністерства охорони здоров'я України, обласні наукові медичні бібліотеки, відділи медичної літератури при обласних центрах громадського здоров'я, бібліотеки в лікувальних закладах. В усіх цих бібліотек різні функції, можливості і стиль роботи, фінансове забезпечення, але мета одна: сучасне наукове, оперативне бібліотечно-інформаційне забезпечення фахівців медичної освіти, науки та охорони здоров'я, дослідження і популяризація історії медицини краю та закладу, донесення до громадян України важливості здорового способу життя.

Національною науковою медичною бібліотекою України як методичним центром медичних бібліотек здійснюється інтенсивна робота з впровадження і використання

цифрових технологій та підвищення фахового рівня не лише співробітників своєї установи, а й працівників бібліотек мережі. Ще 20 років тому почали організовувати та проводити міжнародні науково-практичні конференції, під час яких фахівці з різних куточків України мали змогу поділитися власним досвідом, послухати колег. Темі впровадження сучасних інформаційних технологій були присвячені конференції різних років. У 2001 році на базі Національної наукової медичної бібліотеки України (на той час Державної наукової медичної бібліотеки МОЗ України) було проведено науково-практичну конференцію «Бібліотеки в інформаційному суспільстві: ресурси та нові технології». У 2004 році на базі Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету відбулась Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні процеси в питаннях створення і використання бібліотечно-інформаційних ресурсів», на якій розглядалися питання інформаційного забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в галузі медицини та охорони здоров'я, формування і використання електронних баз даних тощо. У 2010 році на базі бібліотеки Одеського державного медичного університету проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Стан та перспективи розвитку системи науково-інформаційного забезпечення медичної галузі України», де обговорювались питання поліпшення системи функціонування медичних бібліотек як головних інформаційних центрів медичної науки, освіти та охорони здоров'я, корпоративної співпраці. На Міжнародній науково-практичній конференції «Бібліотечно-інформаційна інфраструктура медичної (фармацевтичної) галузі України: традиційний та інноваційний шляхи розвитку», що проходила 2011 року на базі наукової бібліотеки Національної фармацевтичної академії МОЗ України, розглядався комплекс проблем, пов'язаних з розвитком стратегії діяльності наукових медичних бібліотек як складових інформаційної інфраструктури, обговорювались питання правового забезпечення та використання бібліотечних ресурсів, бібліотечно-інформаційного сервісу, створення та використання власних інформаційних продуктів, досвіду впровадження новітніх інформаційних технологій.

На наукових форумах, організованих Національною науковою медичною бібліотекою України, завжди обговорюється широке коло питань: використання комп'ютерних програм та електронних баз даних для організації роботи з обслуговування користувачів, відкритого доступу до наукової інформації, управління е-колекцією медичної бібліотеки, супроводу наукових досліджень бібліотеками, доступ до електронних інформаційних продуктів найбільших видавничих компаній світу (EBSCO, Elsevier, ін.), представлення бібліотек у соціальних мережах тощо.

Крім конференцій, фахівці мережі медичних бібліотек, з метою підвищення професійної компетентності, неодноразово мали змогу пройти навчання в Центрі неперервної освіти Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Пізнавальною виявилась навчальна поїздка у 2008 році в рамках Науково-освітньої професійної програми “Управління бібліотеками та нові послуги для користувачів”, під час якої учасники знайомились з роботою своїх білоруських колег.

Спільно з «Інформатіо-Консорціум» організовуються науково-практичні семінари стосовно підтримки інновацій в медицині, надаються консультації працівникам бібліотек та науковцям з питань наукометрії, дистанційного доступу до наукометричних баз, перевірки наукових праць на плагіат та ін.

Наукові бібліотеки вищих медичних учбових закладів України, крім формування власних баз даних, надають доступ до інтернет-платформ Hinari, Web of Science та Scopus, Oxford Medicine, повнотекстових ресурсів порталу Springer Link, Springer Nature. В багатьох бібліотеках було відкрито доступ до одного із найпотужніших медичних навчальних ресурсів світу, видавництва McGraw-Hill medical, клінічної повнотекстової бази UpToDate.

Ситуація, яка склалася в країні внаслідок епідемії, внесла зміни у звичайне життя всієї української громади. Запровадження по всій території країни з березня 2020 року карантину, змусило бібліотеки перелаштовувати свою роботу на дистанційні форми. В приміщеннях бібліотек для забезпечення дистанції наносились тимчасові маркування, виділялись місце та засоби для дезінфекції і скринінгу температури безконтактним засобом вимірювання. Обслуговування велося згідно санітарних вимог з використанням захисних засобів.

Важливими платформами інформування стали вебсайти бібліотек, на яких висвітлювались всі важливі події. Для спілкування активно використовувались соціальні мережі Facebook, Telegram, Skype, Viber. Завдяки цим ресурсам бібліотеки публікували новини, поширювали фото- та відеоматеріали.

В бібліотеках активно працювали віртуальні довідкові служби, які розкривали і популяризували книжкові фонди та діяльність бібліотек для віддалених користувачів. Подавалась інформація про безкоштовний доступ до повнотекстових баз даних, демонструвались відеоролики за різними напрямками роботи. Оперативності забезпечення віртуальних читачьких запитів слугувало використання електронних каталогів бібліотек. Цікаво, що вже після третього тижня карантину, працівниками наукової бібліотеки Вінницького НМУ ім. М. І. Пирогова було створено відеоролик «Ми сумуємо за

читачами...», який за кілька днів вже налічував велику кількість переглядів. Очевидно, що читачі також сумували за бібліотекою.

Науковими бібліотеками вищих медичних навчальних закладів України здійснювався моніторинг ресурсів, наявних у відкритому доступі, пов'язаних з дослідженням Covid-19, зокрема: Інноваційного інтерактивного ресурсу Access Medicine; Інформаційної служби EBSCO та її порталів EBSCO Coronavirus Disease (COVID-19) Healthcare Resource Center; COVID-19 Updates & Information, у боротьбі з коронавірусом: ресурсів Elsevier та Clarivate Analytics, ін.

Соціокультурна робота бібліотек також здійснювалась в онлайн-форматі. Організовувались віртуальні книжкові виставки різного спрямування, створювалися короткі фільми та відеоролики до важливих календарних дат та професійних свят і виставлялися на YouTube.

Що стосується діяльності обласних наукових медичних бібліотек України (ОНМБ) і бібліотек науково-дослідних установ НАМН та МОЗ України в період карантину, їх роботу було зосереджено на поповненні електронних каталогів, розміщенні на власних сайтах та сайтах обласних департаментів охорони здоров'я актуальної інформації про нові надходження, цікаві заходи. Бібліотеками було забезпечено вільний доступ до електронних повнотекстових баз періодичних видань та книг. Фахівцями ОНМБ організовувалися віртуальні виставки, присвячені актуальним питанням, як приклад, Чернігівською ОНМБ представлено цикл виставок: «Пандемія – COVID-19», «Вірусні інфекції – що треба знати», «Імунітет – основа здоров'я», «Що треба знати під час карантину» та ін.

Не припинялась робота і з підвищення фахового рівня працівників бібліотек, зокрема: у Кропивницькій ОНМБ проведено онлайн-конференцію для бібліотекарів лікувальних закладів своєї області, у Viber створено групу для надання консультацій бібліотекам мережі; у Рівненській ОНМБ фахівці підвищували свою кваліфікацію під час занять сертифікованої програми «Медіакомунікації та медіаграмотність», курсів «Жестової мови», базовому курсі цифрової грамотності, розміщеному на платформі «Дія. Цифрова освіта», курсі ВУМ «Бібліотека – відкритий публічний простір».

Це лише деякі епізоди діяльності окремих медичних бібліотек України із впровадження і використання інформаційних цифрових технологій та роботи в умовах карантину. Національною науковою медичною бібліотекою України щороку готується до видання розгорнутий інформаційно-аналітичний огляд «Світ медичних бібліотек: події, факти, цифри. Рік... », в якому, крім основних статистичних показників, подається

розгорнута інформація про діяльність бібліотек мережі, наводяться нові цікаві методи роботи, впровадження сучасних інформаційних технологій тощо.

Варто відзначити, що медичні бібліотеки України оперативно реагують на будь-які виклики та постійні зміни, скеровуючи свою діяльність у площину віртуальної комунікації.